

Beleidssterreinen als leefbaarheid en veiligheid staan ook deze regeerperiode hoog op de agenda van de overheid. Veiligheid in de eigen sociale leefomgeving maar ook in de fysieke omgeving. Deze veiligheid vormt een cruciale voorwaarde voor migranten om succesvol te integreren, te participeren en te emanciperen. Onderdrukking, geweld, verloedering (verpaupering), overlast en criminaliteit kunnen een belemmering zijn om actief mee te doen en betrokken te zijn in de wijk en kunnen in het ergste geval leiden tot polarisering; burgers die tegenover elkaar komen te staan. Er zijn instrumenten en methodieken die worden ingezet om dit te voorkomen en die gericht zijn op het verbeteren van leefbaarheid en veiligheid.

De methodiek van wijkgericht werken richt zich op het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid in de wijk, zowel sociaal als fysiek. Dit gebeurt door bewoners te betrekken bij hun omgeving. In deze aanpak kunnen bewoners op verschillende niveaus meepraten over de situatie en ontwikkeling van de wijk. Er zijn wijkplatforms, wijkraden, bewonerscommissies, werkgroepen en wijkorganisaties die de meningen van de bewoners vertalen en voor hun belangen opkomen. Dit uitgebreide wijknetwerk kan door de gemeente ingeschakeld worden om de plannen en het beleid van de gemeente te kunnen uitvoeren. Zo wordt onder andere in de gemeente Arnhem gewerkt met wijkmanagers en wijkmedewerkers, die de contacten en de samenwerking in de wijken organiseren en ondersteunen. Op deze manier is er een goede afstemming tussen gemeente en de aanpak van wijkontwikkelingen en problemen. Bovendien is er op gemeentelijk niveau een wijkwethouder, die voor een aantal wijken verantwoordelijk is. Deze wethouder is meestal een goede ingang voor wijkbewoners om hun problemen, wensen en behoeften neer te leggen bij de gemeente.

Herstructurering en diversiteit

Binnen het beleid van ruimtelijke ordening en huisvesting is men het erover eens dat leefbaarheid en veiligheid belangrijke onderwerpen zijn. Verpaupering of verloedering van de wijk is niet bevorderlijk voor de sociale omgeving en wordt vaak genoemd als een van de oorzaken van onveiligheid en criminaliteit in de wijk. Door een wijk te herstructureren of te renoveren ontstaat er een nieuwe wijk en leefomgeving.

Als het gaat om diversiteit in een wijk verschillen de meningen. Of een wijk alleen goed zou functioneren wanneer er diversiteit in de samenstelling van bewoners zou zijn, is een punt van discussie onder politici, beleidsmakers, medewerkers van woningbouwcorporaties en wijkopbouwwerkers. Beleidsmakers zijn ervan overtuigd dat er in wijken een relatie bestaat tussen homogeniteit en slechte leefbaarheid. Dit geldt vooral voor wijken met overwegend migrantengroepen. Onderzoekers constateren echter dat een sociaal-economische homogene wijk niet per definitie negatief hoeft uit te pakken voor het leefmilieu. Zeker wanneer er sprake is van een vrijwillige keuze kan een zekere mate van homogeniteit als positief ervaren worden.

Een opmerkelijk voorbeeld is Almere, waar men een aparte wijk wil bouwen, specifiek voor eigenaren van paarden, de zogenoemde paardenwijk. Deze zou dusdanig ingericht moeten worden dat de bewoners gemakkelijk hun hobby in de wijk kunnen uitoefenen. De paardenwoonwijk is eigenlijk een klein dorp met woningen in Engelse cottagesfeer. Naast elke woning is een weiland of een buitenbak waar het paard (of meerdere) van de bewoners staat.

Een slechte huisvestingssituatie kan de leefbaarheid en

ook het gevoel van onveiligheid versterken. Daarom is het van belang aandacht te schenken aan de woonsituatie in de (achterstands)wijken. In Tiel wordt dit in de Molukse wijk opgepakt.

Het wijkontwikkelingsplan (WOP) voor de Hertogewijk is op initiatief van woningbouwcorporatie SCW in Tiel en in samenwerking met de gemeente Tiel tot stand gekomen. De veranderingen zijn nodig om de wijk aantrekkelijk te laten blijven voor huidige en nieuwe bewoners. Over het WOP is overleg geweest met verschillende organisaties die wijkbelangen vertegenwoordigen en met functionarissen van instellingen die contact hebben met wijkbewoners en ondernemers. In 2008 zijn buurtgesprekken gestart en de opvattingen en meningen die hieruit voortkomen zullen in het definitieve WOP worden opgenomen.

Het onderzoek

Een onderdeel van de Hertogewijk is de Molukse wijk. Hier wonen Molukkers en Nederlanders reeds jarenlang samen met elkaar. De meerderheid van de bewoners heeft een Molukse achtergrond. De woningen in de wijk zijn destijds voor dertig jaar gebouwd, maar inmiddels staan de woningen al ruim vijftig jaar. In deze periode zijn er twee renovaties uitgevoerd door de woningbouwcorporatie SCW. Dezelfde woningbouwcorporatie die momenteel initiatiefnemer is van de huidige herstructurering.

In het kader van het WOP in de Hertogewijk in Tiel heeft Elan in opdracht van SCW Tiel en in samenwerking met Woonlab recent onderzoek verricht naar de woonwensen en -behoeften van de bewoners van de Molukse wijk. De woningbouwcorporatie vindt het belangrijk dat de bewoners meedoen en meedenken in de wijkontwikkelingsplannen van de wijk. Door huisbezoeken hebben bewoners in persoonlijke gesprekken hun wensen en behoeften over de wijkontwikkelingsplannen uit kunnen spreken. Tijdens de gesprekken zijn de onderwerpen zoals leefbaarheid en veiligheid voldoende aan bod gekomen.

De resultaten wijzen uit dat de volgende zaken voor bewoners van belang zijn: sociale controle, sociale veiligheid, de kwaliteit en indeling van de woningen en onderhoud van het groen in de wijk.

Een belangrijke factor voor de leefbaarheid en veiligheid in de wijk is de sociale controle. Sociale controle kan zowel positief als negatief geïnterpreteerd worden. In het geval van de Molukse wijk in Tiel zijn de bewoners het er met elkaar over eens dat zij zich dankzij deze sociale controle veilig voelen in de wijk. Gevoelens van onveiligheid zijn er bijvoorbeeld vanwege de achterpaden die niet verlicht zijn. Vanaf het ontstaan van de wijk is er geen verlichting geweest. Opmerkelijk is dat de bewoners die al ruim vijftig jaar in de wijk wonen, ondanks hun gevoel van onveiligheid, er nooit bij de woningbouwcorporatie op aangedrongen hebben om de

○ *Onverlichte paden, hoge bomen en verouderde woningen in de Hertogewijk.*

○ *Foto's: Bianca Oudegroeniger*

paden van verlichting te voorzien. Ook heeft niemand van de bewoners bedacht om hierover een klacht in te dienen bij de woningcorporatie.

Uit het onderzoek blijkt verder dat de bewoners de mening delen dat er iets aan de woningen gedaan moet worden. De woningen zijn vanwege hun ouderdom aan slijtage onderhevig en op den duur is het niet meer leefbaar.

Dat er onderhoud nodig is geldt ook voor de leefomgeving. De bewoners klagen over de overlast van bladeren in de herfst. Bomen zijn in de loop der jaren enorm gegroeid waardoor zij boven de huizen uit stijgen. Ook geven sommige bewoners aan last te hebben van onvolgende tot niet onderhouden van voor- en met name achtertuinen in de wijk. Het verschil tussen prachtig onderhouden en verwaarloosde tuinen is groot. De achtertuinen zijn relatief groot vergeleken bij de kleine woningen. Een wens van een aantal bewoners is dan ook om de tuin kleiner en de woningen door middel van een aanbouw groter en ruimer te maken.

Er zijn al initiatieven ontplooid om met elkaar iets te doen aan de leefomgeving. Een initiatief van de woningbouwcorporatie in samenwerking met het opbouwwerk van het wijkcentrum resulteerde in een schoonmaakactiviteit van het overvloedige groen in de wijk. Alle bewoners werden gemobiliseerd: mannen en vrouwen, oud en jong hebben samen een hele dag groen vuil opgehaald en de wijk schoongemaakt. Het resultaat mocht er zijn. Door dit initiatief zijn de bewoners zich er bewust van dat zij ook zelf de wijk op deze manier leefbaar kunnen houden.

Een belangrijke conclusie van het woonwensen en -behoeften onderzoek is, dat de meerderheid van de bewoners bij elkaar wil blijven wonen. De meeste bewoners zijn bovendien niet bereid om te verhuizen en willen het liefst in hun eigen woning blijven wonen al dan

niet met aanpassingen. Het woongenot weegt zwaarder dan het wooncomfort.

Momenteel zijn er twee type woningen in de wijk, kleine en grote eengezinswoningen. Opvallend is dat er weinig animo bestaat voor nieuwe typen woningen, zoals bijvoorbeeld levensloopbestendige woningen of appartementen. Het merendeel van de bewoners wil een eengezinswoning van dezelfde grootte of groter. Sommigen beweren dat andersoortige woningen afbreuk zullen doen aan de Molukse wijk.

Toch willen bewoners wel seniorenwoningen in de wijk. Sommigen willen later zelf in zo'n woning terecht komen en anderen, met name jongeren, vinden het beter voor de ouderen om naar dergelijke woningen te verhuizen.

Bewonersparticipatie

Het betrekken van de bewoners bij wijkontwikkelingsplannen is niet altijd een vanzelfsprekendheid. De bewonersparticipatie bij wijkontwikkelingsactiviteiten en plannen in gemeenten is niet altijd positief geweest. Het Landelijke Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA) heeft de *Kwaliteitskaart bewonersparticipatie* ontwikkeld, waarmee gekeken wordt naar de bewonersparticipatie binnen gemeenten. Wijken kunnen scoren op wijkvernieuwend initiatieven.

Tijdens de uitreiking van de Kwaliteitskaart Bewonersparticipatie 2008 zei voormalig minister Ella Vogelaar voor Wonen, Wijken en Integratie, dat de kaart gemeenten zal stimuleren om hoger in de ranking te komen voor wat betreft de bewonersparticipatie. In 2009 heeft de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur onderzocht op welke wijze en in hoeverre gemeenten bewonersparticipatie hebben bevorderd in de veertig door de minister aangewezen aandachtswijken. Het rapport *Nogmaals aandacht voor bewonersparticipatie* heeft het LSA wederom omgezet in een Kwaliteitskaart met rapportcijfers. In 2009 kreeg Dordrecht een kwaliteitskaart uitgereikt met de wijk Wielwijk-Crabbehof als winnaar met een score 9. Deze wijk verdient een vermelding vanwege *De Plint*, een verzamelplaats in de wijk waar alle sociale partners en de programmamanager van het wijkactieplan gevestigd zijn. Bewoners komen gemakkelijk binnen en de lastig bereikbare groepen krijgen eveneens aandacht. Een ander voorbeeld van bewonersparticipatie zijn de zogenaamde Woonateliers, die in verschillende gemeenten (waaronder Arnhem) zijn uitgevoerd. Het is een interactieve werkvorm, ontwikkeld door FORUM, waar bewoners gezamenlijk de problemen in hun woon- en leefomgeving inventariseren en daarvoor structurele oplossingen en maatregelen bedenken. Een Woonatelier kan over allerlei onderwerpen gaan. In Arnhem waren deelnemers van een Woonatelier betrokken bij het ontwerpen van een woning. Inmiddels is de woning opgeleverd (twee onder een kap) met westerse en niet-westerse elementen erin en wonen er een Turks en een Nederlands gezin. De inrichting van de woning is gebaseerd op woningen

in landen als Marokko en Turkije, met een aparte ontvangstkamer voor bezoek.

Bij bewonersparticipatie wordt soms ook aandacht besteed aan de samenstelling van een wijk en de onderlinge contacten. De, tevens door FORUM ontwikkelde methodiek voor multiculturele wijkontwikkeling, is bedoeld om de relaties tussen bewonersgroepen te bevorderen. Uitgangspunt is dat er meer begrip voor elkaars leefwijzen ontstaat. De ervaring is dat via de methodiek de bewoners de onderlinge verschillen meer als verrijking dan als spanning ervaren. De multiculturele wijkontwikkeling omvat onder andere het organiseren van allerlei activiteiten waarbij alle bewoners geactiveerd worden en op verschillende niveaus betrokken worden; op uitvoerend niveau (een taak hebben) en op een passief niveau als deelnemer van de activiteit (bezoeker).

Wijkactiviteiten worden op deze manier gebruikt om een multicultureel netwerk op te bouwen en een multiculturele mentaliteit te creëren, waardoor een relatie tussen bewoners ontstaat en de betrokkenheid bij de wijk groter wordt. Bij nieuwe activiteiten of vernieuwingen in de wijk kan gebruik worden gemaakt van het netwerk dat als aanspreekpunt kan dienen voor gemeente en woningbouwcorporatie.

Homogeniteit betreft niet alleen de zogenoemde migranten of 'zwarte' wijken maar geldt eveneens voor de 'witte' en 'gemengde' wijken. Niet zozeer de concentratie van een bepaalde bevolkingsgroep in een wijk oftewel de homogeniteit is van invloed op de leefbaarheid en veiligheid van de wijk, maar eerder de slechte omstandigheden en huisvestingssituatie van bewoners. Om de

leefbaarheid en veiligheid van een wijk te bevorderen lijkt het goed 'onderhouden' van de wijk daarom van belang. Een goede huisvesting en leefomgeving, goede onderlinge verhoudingen tussen bewoners, wederzijds begrip en betrokkenheid bij elkaar en de wijk, zijn van cruciaal belang voor de leefbaarheid en de veiligheid van de wijk. ●

Francy Leatemia-Tomatata is adviseur bij Elan

Geraadpleegde literatuur

- Liesbeth Wendrich /FORUM, *Samen in de wijk, een methodische aanpak voor multiculturele wijkontwikkeling*. UTRECHT (FORUM) 1999.
- LSA Bewoners berichten, winter 2009, nummer 97. Ministerie van VROM i.s.m. FORUM, *Betrokkenheid loont, handreiking voor het verhoogen van de participatie van nieuwe Nederlanders*. DEN HAAG (VROM) 2009.
- Woonlab en Expertisecentrum Elan, *Onderzoeksrapportage en analyse woonwensen en behoeften bewoners Molukse wijk Tiel*. ARNHEM, 2010.